യോഗവാസിഷ്ഠഃ/പ്രകരണമ് 6
(നിർവാണപ്രകരണം ഉത്തരാർധമം)/സർഗം 159

അഗ്നിരുവാച .
വിപശ്ചിച്ഛ്രേഷ്ഠ ഭോ സാധോ ത്വം ഗച്ഛാഭിമതാം ദിശമ് .
സ്ഥിരം ഭൂമണ്ഡലം ഭൂയഃ പ്രകൃതവ്യവഹാരവത് .. 1
യജ്ഞം യഷ്ടും പ്രജൗഘസ്യ ശക്രഃ ശതതമം ദിവി .
തത്രാഹൂതോഽസ്മി മന്ത്രേണ ഗച്ഛാമി ഗതികോവിദ .. 2
ഭാസ ഉവാച .
ഇത്യുക്ത്വാ ഭഗവാനഗ്നിസ്തത്രൈവാന്തരധീയത .
ഗഗനേ നിർമലേ യാതി അനലോ വൈദ്യുതോ യഥാ .. 3
തഥാഹമപി ചിത്തേന പ്രാക്തനാംശ്ച സ്വയം വഹൻ .
പുനഃ സ്വകർമ നിർണേതും ഭ്രമനവ്യോമനി/ സംസ്ഥിതഃ .. 4
ഭൂയോഽപി ദൃഷ്ടവാനസ്മി ജഗന്ത്യഗണിതാനി ഖേ .
നാനാചാരവിചാരാണി നാനാസംസ്ഥാനവന്തി ച .. 5
ക്വചിച്ഛത്രമയാങ്ഗാനി ഏകീഭൂതാനി ഭൂപതേ .
ഭാന്തി ചേതന്തി ചോപന്തി ഹൃദയാനി ഹരന്തി ച .. 6
ക്വചിന്മൃന്മയദേഹാനി സർവഭൂതാനി രാഘവ .
ഭാന്തി ചേതന്തി ചോപന്തി പർവതപ്രതിമാനി ച .. 7
ക്വചിദ്ദാരുമയാങ്ഗാനി ഭാന്തി ഭൂതാനി കുത്രചിത് .
ക്വചിത്പാഷാണദേഹാനി സന്തി ഭൂതാനി ഭൂരിശഃ .. 8
ക്വചിദാജീവമേകത്ര സ്ഥിതാന്യുപലദേഹവത് .
വാങ്ഗ്-മാത്ര+വ്യവഹാരാണി ഭൂതാന്യാലോകിതാനി ഖേ .. 9
ഇത്യഹം സുചിരം കാലം പശ്യന്നശ്യന്മനസ്തയാ .
അവിദ്യാന്തമപശ്യംശ്ച തത്രോദ്വിഗ്നോഽഭവം ദൃശാമ് .. 10
തപഃ കർതും സമുദ്യുക്തഃ കസ്മിംശ്ചിന്മോക്ഷസിദ്ധയേ .
പ്രാഹേന്ദ്രോ മമ ചൈവേദം മൃഗയോന്യന്തരം ഹി ഖേ .. 11
പ്രവൃത്തഃ സ്വർഗസംമോഹേ പൂർവാഭ്യാസവശീകൃതഃ .
മന്ദാരകാനനേ തത്ര ഭ്രമതോ വൈ മമാമ്ബരേ .. 12
തേനേത്യുക്തേ മയാ പ്രോക്തം ദേവ ഖിന്നോഽസ്മി സംസൃതേഃ .
മുച്യേയം ശീഘ്രമിത്യുക്തം ശ്രുത്വോവാച തതോ മമ .. 13
വിശുദ്ധാത്മാ ത്വരൂപോഽഹമിതി ചൈവ ഹുതാശനാത് .
വരം ഗൃഹാണേത്യുക്തേ സ തതോഽന്യം യാചിതോ മയാ .. 14
ഇന്ദ്ര ഉവാച .
തവേയം മൃഗയോന്യന്തശ്ചിരം സംസരതേ ചിതിഃ .
അവശ്യം ഭവിത+വ്യോഽർഥ ഇതി ദൃഷ്ടോ മയാ തവ .. 15
മൃഗോ ഭൂത്വാ മഹാപുണ്യാം താം സഭാം സമവാപ്തവാൻ .
യസ്യാം തദഹതം ജ്ഞാനം മദുക്തം ബോധമേഷ്യതി .. 16
തദേവം തത്ര ഹരിണോ ഭവാർതസ്ത്വം ഭവാവനൗ .

ആത്മോദന്തമിദം വന്ധ്യം സകലം സംസ്മരിഷ്യസി .. 17
സ്വപ്നഭ്രമമിവാശേഷസംകല്പരചിതോപമമ് .
പരലോകാനുഭൂതാർഥകഥായാതാർഥസംനിഭമ് .. 18
യദാ തു മൃഗതോന്മുക്തഃ പുരുഷസ്ത്വം ഭവിഷ്യസി .
ജ്ഞാനാഗ്നിദഗ്ധദേഹാന്തേ തദാ ഹൃത്സ്ഥം സ്ഫുരിഷ്യതി .. 19
തേന താം ത്വമവിദ്യാഖ്യാം ഭ്രാന്തിം ത്യക്ത്വാ ചിരം സ്ഥിതാമ് .
ഭവിഷ്യസി വിനിർവാണോ ഗതസ്പന്ദ ഇവാനിലഃ .. 20
ഇത്യുക്തേ തേന ദേവേന തദൈവ പ്രതിഭോദഭൂത് .
മമായം ഹരിണോ∫സ്മീതി വന്യേ∫സ്മിന്നിതി നിശ്ചിതാ .. 21
തതഃ പ്രഭൃതി സംപന്നസ്തത്രൈവാന്തരകോണകേ .
ഹരിണോ∫ഹം ഗിരിവരേ തൃണദൂർവാങ്കുരാശനഃ .. 22
തതഃ സീമാന്തസാമന്തമാഗതം മൃഗയാർഥിനമ് .
ദൃഷ്ട്വാഹമേകദാ ഭീതഃ പലായനപരോ∫ഭവമ് .. 23
തതസ്തേന സമാക്രമ്യ ഗൃഹം നീത്വാ ദിനത്രയമ് .
സംസ്ഥാപ്യ തവ ലീലാർഥമിഹാനീതോ രഘൂദ്വഹ .. 24
ഏഷ തേ കഥിതഃ സർവം ആത്മോദന്തോ മയാനഘ .
സംസാരമായാപ്രതിമോ നാനാശ്ചര്യരസാന്വിതഃ .. 25
അവിദ്യൈവമനന്തേയം ശാഖാപ്രസരശാലിനീ .
ആത്മജ്ഞാനാദൃതേ നൈവ കേനചിന്നാമ ശാമ്യതി .. 26
ശ്രീവാല്മീകിരുവാച .
യദാ വിപശ്ചിദിത്യുക്ത്വാ തത്ര തൂഷ്ണീം സ്ഥിതഃ ക്ഷണാത് .
സമവോചത്തദാ രാമസ്തമനിന്ദ്യമതിസ്ത്വിദമ് .. 27
ശ്രീരാമ ഉവാച .
ഏവം പശ്യത്യസംകല്പോ യോ∫ന്യസംകല്പ ആത്മനി .
മൃഗശ്ചേദ്ദൃശ്യതാം യാതഃ കഥം സർഗേ വദ പ്രഭോ .. 28
വിപശ്ചിദുവാച .
മഹാശവം യത്പതിതം യസ്മിഞ്ജഗതി ഭൂതലേ .
താം ഭുവം പൂർവമിന്ദ്രേണ യജ്ഞഗർവേണ ഗച്ഛതാ .. 29
പാദേനാഭിഹതോ വ്യോമ്നി ദുർവാസാ ധ്യാനസംസ്ഥിതഃ .
ഗതാ-സുരിത്യ-വിജ്ഞാനാ+ത്തേനാസൗ കുപിതോ∫ശപത് .. 30
ശക്ര ശക്രാവനിതലം ബ്രഹ്മാണ്ഡപ്രതിമം ശവമ് .
അചിരേണ മഹാഘോരം തവ ചൂർണീകരിഷ്യതി .. 31
മാമിമം ശവബുദ്ധ്യാ ത്വം യദതിക്രാന്തവാനതഃ .
ശാപേന മമതാം പൃഥ്വീം ശീഘ്രമാസാദയിഷ്യസി .. 32
മൃഗാർഥം തേന മുനിനാ തഥാ ദേവേതി സദ്യഥാ .
തത്തയാ കഥയാ∫∫യാതം സദൈവ വിഷയം ദൃശാമ് .. 33
വസ്തുതസ്തു ന ചൈകം സന്ന ദ്വിതീയം ന ചാപ്യസത് .
സാ തഥാ പ്രതിഭോദേതി കിം സത്കിമഥവാപ്യസത് .. 34
അന്യച്ച രാഘവേ മാം താം യുക്തിം ത്വമപരാം ശൃണു .
ഏതസ്മിന്ന/യസം-ദർഭേ/ സുസ്/ഫുട+പ്രതിപത്തയേ .. 35

യസ്മിൻസർവം യതഃ സർവം യത്സർവം സർവതശ്ച യത് .
ബ്രഹ്മ തസ്മിന്മഹാഭാഗ കിം ന സംഭവതീഹ ഹി .. 36
സംകല്പജാതം നാന്യോന്യം മിലതീത്യുപപദ്യതേ .
സംകല്പജാതമന്യോന്യം മിലതീത്യുപപദ്യതേ .. 37
സംകല്പജാതമന്യോന്യം മിലതീത്യവഗമ്യതേ .
സർവാത്മനി ഹി യത്രൈവ ച്ഛായാ തത്രൈവ ചാതപഃ .. 38
ന സംഭവതി ചേത്തത്തത്കഥം സർവാത്മതാമിയാത് .
കസ്മാത്സംകല്പനഗരം ന മിഥഃ ശ്ലിഷ്യതീതി സത് .. 39
മിഥശ്ച+ ശ്ലിഷ്യതീ+ത്യേവ/മപി സഥ്-സർവരൂപിണി .
ന-ത-ദസ്തി-ന യ+ത്സത്യം/ ന-ത-ദസ്തി-ന യന്മൃഷാ .. 40
സർവത്ര സർവഥാ സർവം സർവദാ സർവരൂപിണി .
അഹോ നു വിഷമാ മായാ മനോമോഹവിധായിനീ .. 41
വിധയഃ പ്രതിഷേധാശ്ച യദേകത്ര സ്ഥിതിം ഗതാഃ .
ഈദൃശീ ബ്രഹ്മസത്തൈഷാ യദേവാത്മാനമാത്മനാ .. 42
തയാ അനാദിഃ സാദിശ്ചേ/+ത്യവിദ്യേ+ത്യനുഭൂയതേ .
ന ജ്ഞപ്തിമാത്രകചനം യദി സ്യാദ്ഭുവനത്രയമ് .. 43
തന്മഹാകല്പനഷ്ടാനാം സൃഷ്ടിഃ സ്യാത്കഥമഞ്ജസാ .
കഥമഗ്നേഃ കഥം വായോഃ സത്താ ഭൂമേഃ കഥം ഭവേത് .. 44
തസ്മാത്സ്വഭാവകചനമാത്രാന്നാന്യദൃതേ ജഗത് .
ശാസ്ത്രാണ്യനുഭവോ ലോകാ ആമഹാകല്പവാദിനാമ് .. 45
യേഷാം പ്രമാണം നോ സർവം പ്രശസ്തൈസ്തൈരലം സതാമ് .
ജ്ഞപ്തിദൃഷ്ട്യാനയാ സർവം പ്രമാണീഭവതി ക്ഷണാത് .. 46
നാന്യയാ തനു തേനൈവമേവ സാര വിദുർബുധാഃ .
ശുദ്ധാ ജ്ഞപ്തിർബ്രഹ്മസത്താ ത്വവിദ്യാസ്മീതി ചേതനാത് .. 47
സ്ഫുരതീയം ജഗദ്രൂപാ വാതശ്രീഃ സ്പന്ദനാദിവ .
ന കശ്ചനേഹ മ്രിയതേ ജായതേ ന ച കശ്ചന .. 48
മൃതോ∫ഹമിദമസ്തീതി പ്രതിഭൈവ ചിദാത്മികാ .
മൃതിരത്യന്തനാശശ്ചേത്തത്സാ നിദ്രാ സുഖോപമാ .. 49
പുനർദൃശ്യോപലമ്ഭശ്ചേന്നനു ജീവിതമേവ തത് .
തസ്മാന്നേഹാസ്തി മരണം തന്നൈവേഹാസ്തി ജീവിതമ് .. 50
കസ്മിംശ്ചിന്മാത്രകചനേ ദ്വയം വാ+പ്യസ്തി നൈവ വാ .
ചേതിതം ദ്വയമപ്യസ്തി നാസ്തി ദ്വയമചേതിതമ് .. 51
ചേതിതം ചൈകമേവാസ്തി സ്വസ്ത്യനന്തമതശ്ചിതഃ .
ചിന്മാത്രവ്യതിരേകേണ കിം നാമ വദ ജീവനമ് .. 52
അദുഃഖമക്ഷയത്വാത്തദതോ ദുഃഖം ക്വ കസ്യചിത് .
വാച്യം സവാചകം സർവം യത്ര ചിദ്ദ്യോമമാത്രകമ് .. 53
തദന്യത്-തദന+ന്യ+ച്ച കേ തേ തത്രൈ-കതാദ്വിതേ .
ആവർതാദി യഥാ തോയേ ശരീരാദി തഥാ പരേ .. 54
തത്സത്താസംനിവേശാത്മ കാരണാനന്യഖാത്മ ച .
ചിദ്ഭാനമാത്രമവ്യഗ്രം ഖമേവാപ്രതിഘം ജഗത് .. 55

ആശ്ചര്യം സുഘനം വ്യഗ്രം ദ്രവ്യം സപ്രതിഘം സ്ഥിതമ് .
തഥേതേ ഭൂതിഭൂർനാസ്തി വർതമാനാനുഭൂതിഭൂഃ .. 56
തത്ര ഭ്രാന്ത്യാ പിശാചോ്ഽയം ഭാതി ഖാത്മേതി ബുധ്യതാമ് .
യഥൈ-തത്ഖം തഥൈ-തത്ഖ/മേതത്ഖ/മിതി ഖം സ്ഥിതമ് .. 57
തഥേതോ ഭൂരിതോ ഭൂതമിതോ്ഽന്യദിതി ഖം പരമ് .
യൈവ ചിദ്ഭാ ജഗത്സൈവ നൈകതാത്ര ന ച ദ്വിതാ .. 58
ന ച പ്രതിഘതാ കാചിന്ന ചാപ്രതിഘരൂപതാ .
സർവമപ്രതിഘം ദൃശ്യം യഥാ ഭൂതാർഥദർശിനഃ .. 59
തജ്-ജ്ഞതാ-തജ്-ജ്ഞതേ ചേഹ/ ന സതീ നാപ്യസത്-സ്ഥിതീ .
സത്യേ സദസതീ ചൈകം കാഷ്ഠ-മൗനമതോ്ഽഖിലമ് .. 60
യദ്ദൃശ്യം ബ്രഹ്മതാനന്തം തദേവ പരമം പദമ് .
ഇദ സർവം പരം ബ്രഹ്മമാത്രമിത്യേവ സംസ്ഥിതമ് .. 61
ഏവം നാമൈഷ ചിദ്ധാതുഃ കചത്യേവം യദാത്മനി .
യസ്യേദം കചനം വ്യോമ്നോ രൂപമപ്രതിഘം ജഗത് .. 62
സർഗാദ്യാ മൃതജീവാനാം സർവത്രൈവാങ്ഗുലേങ്ഗുലേ .
അസംഖ്യാഃ സന്ത്യസംഖ്യാനാമദൃശ്യാപ്രതിഘാമിഥഃ .. 63
അന്യോന്യം സിദ്ധലോകാസ്തേ സ്വം യത്ര പ്രാപ്യ സംഗതാഃ .
പരസ്പരം ന പശ്യന്തി മിഥഃ പ്രോതാ അപി സ്ഥിതാഃ ..64
ഭവത്യാകാശ ഏവൈഷാ ദൃശ്യശ്രീർഗഗനാത്മികാ .
അനന്യദൃഷ്ടാ ചിദ്രൂപാ സ്വപ്നവത്സ്വാത്മദ്രഷ്ടൃകാ .. 65
ഏഷാ ഹി സംപരിജ്ഞാതാ തിഷ്ഠത്യപി യഥാസ്ഥിതമ് .
ഭാമാത്രരൂപനിർവാണാ നിശാന്താ്ഽപ്രതിഭാകൃതിഃ .. 66
ശാന്താശേഷവിശേഷാത്മ യഥാസ്ഥിതമവസ്ഥിതമ് .
സദസദ്വാ ജഗജ്ജാലം പരിജ്ഞാനേന ശാമ്യതി .. 67
യഥാബ്ധിജലബിന്ദൂനാം ക്ഷണവിശ്ലേഷസംഗമമ് .
ചിദണൂനാം തഥാ ബ്രഹ്മ വാരിധൗ സ്ഫുരതാം മിഥഃ .. 68
സ്വപ്നവദ്ഭാതി സർഗശ്രീഃ സർഗാദൗ ചിന്നഭോമയീ .
അതഃ സർവമിദം ബ്രഹ്മ ശാന്തമിത്യുപപദ്യതേ .. 69

ദൃഷ്ടാന്യനന്തവിഭവാനി മയാ ജഗന്തി
ഭുക്താനി കാര്യപരിണാമവിജൃമ്ഭിതാനി .
ഭ്രാന്താ ദിശോ ദശ ബഹൂനി യുഗാനി യാവ-
ജ്ജ്ഞാനാദൃതേ ക്ഷയമുപൈതി ന ദൃശ്യദോഷഃ .. 70

ഇത്യാർഷേ ശ്രീവാസിഷ്ഠമഹാരാമായണേ വാത്മീകീയേ മോക്ഷോ-പായേഷു
നിർവാണ പ്രകരണേ ഉത്തരാർധേ വിപശ്ചി+ത്സംസാര+
ഭ്രമവർണനം നാമൈകോന/ഷഷ്ട്യധിക-ശത-തമഃ സർഗഃ ..159..

ഓം
****
CHECKED BY GURU P.R.IYER
5.1.2024